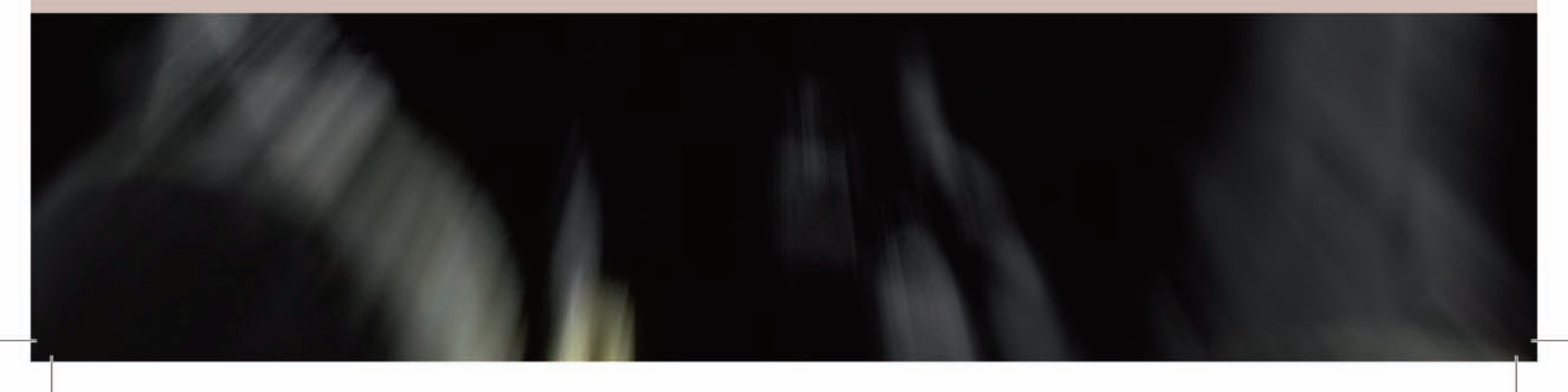

Hvordan forholde seg til media når du er involvert i en krise

BERGEN KOMMUNE

Møtet med media

Medienes rolle

Når kriser og ulykker oppstår, er det naturlig at dette har medias interesse. I begynnelsen av en krise har ofte den som er utsatt for krisen og journalistene felles mål, nemlig å finne ut hva som har skjedd. Målet til journalistene er først og fremst å belyse hendelsen fra flest mulig hold og kilder, og da er det viktig å få høre historien fra dem som er involvert.

Når du uttaler deg til media, beveger du deg inn i den offentlige sfære. Det du sier i media kan også påvirke hvordan andre behandler deg i ettertid.

Journalistene gjør en viktig jobb med å fortelle hva som skjer i samfunnet, og de avdekker i mange tilfeller kritikkverdige forhold knyttet til alvorlige hendelser. Jobben journalistene gjør er derfor viktig blant annet for å hindre gjentakelse av liknende hendelser. Journalistene har etiske retningslinjer (Vær Varsom-plakaten) som de skal følge, og de fleste journalister er opptatt av å ivareta den de intervjuer.

Forskjellige medier

Det er viktig å skille mellom journalistisk virksomhet og virksomhet som likner den journalistiske, men ikke nødvendigvis følger de samme etiske retningslinjene. Blogger på Internett er et eksempel innen sistnevnte kategori. Det er dessuten stor forskjell på hva de forskjellige mediene vektlegger når de formidler sine historier. TV bruker bildene til å visualisere budskapet, radio skaper bilder gjennom å bruke lyd, nettavisene formidler raske endringer i en sak, og papiravisene satser i større grad på å analysere og gi innsikt.

Konsekvenser av å stille opp i media

Mennesker opplever sin tilstedeværelse i media på forskjellige måter. Noen kan oppleve at det er positivt å få snakket ut om det som har skjedd, mens andre i ettertid angreir på at de har fortalt sine historier.

Når du er utsatt for en krise, befinner du deg i en følelsesladet situasjon. Dette vil trolig påvirke hvordan du opplever situasjonen og hva du sier om den. Du bør derfor tenke nøye gjennom at du også i fremtiden kan stå for det du har sagt.

Media er for øvrig ingen god informasjonskanal til dine nærmeste. Det kan være lurt å varsle dine nærmeste om oppslag du vet kommer i mediene.

Hva skal du si?

Tenk nøye gjennom hva du vil si, og vær tydelig når du sier det.

Mange som snakker lenge med en journalist, blir overrasket over hvor liten del av intervjuet som faktisk gjengis. Dette skyldes at journalistenes oppgave er å trekke ut essenser og vinkle innholdet.

Derfor er det viktig at du tenker gjennom hvilke budskap som er viktig for deg å få frem og at du forteller journalisten hva som er viktig for deg.

I kriser oppstår det ofte rykter, og det er journalistenes oppgave å sjekke om disse har rot i virkeligheten. I noen tilfeller blir du av journalistene invitert til å spekulere omkring disse ryktene. Her er det en gyllen regel at du bare uttaler deg om det du har ansvar for eller det du har opplevd. Dermed unngår du å bli sannhetsvitne for noe du ikke har tilstrekkelig kunnskap om.

Du velger selv om du ønsker å snakke med media eller ikke. Dersom du ønsker å samarbeide med mediene, kan du sammen med journalisten bestemme hvilke premisser som gjelder for din deltakelse.

Dine rettigheter

Du velger om du vil stille opp

To av fordelene ved å stille opp i media, er at du øker sjansene for at din tolkning av en hendelse kommer frem og at det du sier kan bidra til at media gir et riktigere bilde av hva som har skjedd.

Du står imidlertid fritt til å nekte å la deg intervjuet. Media skal vise særlige hensyn overfor mennesker i sorg eller ubalanse. Det kan også være lurt å varsle dine nærmeste om at du ikke ønsker medieomtale og be dem om å avstå fra å uttale seg til pressen, skaffe til veie bilder av involverte eller liknende.

Dersom noen i dine nære omgivelser velger å stille opp i media under en krise, og du er redd for at personen er i så stor ubalanse at vedkommende burde vært beskyttet mot seg selv, kan du velge å gjøre mediene oppmerksomme på dette. Hvis mange er utsatt for den samme hendelsen, kan det for øvrig være lurt å velge en eller flere som skal være talsperson i media for hele gruppen.

Premisser for intervjuet

Når du snakker med en journalist, er det viktig å klargjøre hva som er intervju og hva som er en ordinær samtale.

Journalisten kan bare gjengi det du sier under selve intervjuet. En slik klargjøring kan være nyttig fordi mange bruker større ord i en ordinær samtale enn de gjør i en intervjusituasjon, der de i større grad tenker på at budskapet skal viderefremmes til mange.

For å ha best mulig kontroll over intervjusituasjonen, kan du be om at intervjuet ikke publiseres direkte.

Før du lar deg intervjuet, er det viktig å bli enige om premissene for intervjuet. Her er det viktig med tydelige avtaler både for journalist og intervjuobjekt. Vurder gjerne om du vil ha med en person du stoler på under intervjuet som kan fange opp eventuelle misforståelser og uheldige formuleringer.

Du kan blant annet kreve at intervjuet gis med følgende forutsetninger:

- Du kan når som helst i prosessen frem til publisering trekke tilbake din deltakelse.
- Du kan når som helst i et intervju med radio og fjernsyn få avbryte og begynne på nytt.
- Du vil vite hvilke spørsmål som skal stilles under intervjuet.
- Du vil ikke bli sitert (gjengivelse av det du sier knyttet til ditt navn), men gir informasjon til journalisten for at hun skal få best mulig innblikk i situasjonen.
- Du vil vite hvilken vinkling journalisten ser for seg og i hvilken sammenheng intervjuet skal brukes.

Journalister jobber ofte under stort tidspress, og det er viktig å vise respekt for de utfordringer dette medfører for journalistene. Når du stiller krav, bør disse være nødvendige for at du skal føle deg komfortabel med din opptreden i media.

Rettigheter knyttet til fotografering

Hovedregelen er at du selv kan velge om du vil stille opp på et bilde eller ikke. Media kan imidlertid avbilde deg uten at du samtykker dersom bildet gjengir forsamlinger, folketog i friluft eller forhold eller hendelser som har allmenn interesse.

Media skal følge de samme aktsomhetskrav for bruk av bilder som for skriftlig og muntlig fremstilling.

Rettigheter knyttet til oppslaget

Pressen har plikt til å gjengi meningsinnholdet i det som brukes av intervjuobjektets uttalelser, men det er i de fleste tilfeller unaturlig å gjengi uttalelsene ordrett. Før du lar deg intervjuet, kan du gjøre en avtale med journalisten om at du skal få lese gjennom og godkjenne enten hele artikkelen eller bare dine sitater. I svært spesielle tilfeller kan du også kreve en tilsvarende kontroll dersom intervjuet skal brukes på forsiden av avisen eller lignende (ettersom det i noen tilfeller gjøres endringer i teksten som plasseres på forsiden). Dersom media publiserer feilaktige opplysninger om deg, bør du be dem om å rette det opp. Dette er spesielt viktig ettersom mediene ofte siterer hverandre, og feilaktig informasjon kan dermed spres.

Dersom du mener at et medium har brutt god presseskikk (ved å fravike reglene i Vær Varsom-plakaten), kan du i etterkant klage saken inn for Pressens Faglige Utvalg (PFU), som overvåker den etiske og faglige standard i norsk presse.

Særlig om barns rettigheter

Når barn omtales, er det god presseskikk å ta hensyn til hvilke konsekvenser medieomtalen kan få for barnet. Journalister må være forsiktige med å bruke barn som intervjuobjekter fordi barn ikke alltid er klar over virkningen av sine uttalelser. Som hovedregel er det greit at media gjengir barns uttalelser om egne opplevelser av forhold som angår dem selv. I saker med alvorlig innhold bør media innhente samtykke fra barnas foresatte før intervju og fotografering finner sted.

Barn som er utsatt for en krise, befinner seg i en sårbar situasjon der de skal håndtere noe ukjent og vanskelig. Dersom barnet er nært forbundet med krisen, bør voksne rundt barnet vurdere om barnet kan oppleve sin medieopptreden som en tilleggsbelastning, og om barnet dermed bør skjermes fra media.

Loven og pressens eget etiske regelverk regulerer hvordan mediene skal dokumentere en hendelse.

Lover og regler

Utdrag fra Åndsverksloven

§ 45c. Fotografi som avbilder en person kan ikke gjengis eller vises offentlig uten samtykke av den avbildede, unntatt når

- a) avbildningen har aktuell og allmenn interesse,
- b) avbildningen av personen er mindre viktig enn hovedinnholdet i bildet,
- c) bildet gjengir forsamlinger, folketog i friluft eller forhold eller hendelser som har allmenn interesse,
- d) eksemplarer av avbildningen på vanlig måte vises som reklame for fotografens virksomhet og den avbildede ikke nedlegger forbud, eller
- e) bildet brukes som omhandlet i § 23 tredje ledd eller § 27 andre ledd.

Vernet gjelder i den avbildedes levetid og 15 år etter utløpet av hans dødsår.

Utdrag fra pressens etiske regler

Kapittel 3: Journalistisk atferd og forholdet til kildene

3.3. Det er god presseskikk å gjøre premissene klare i intervjusituasjoner og ellers i forhold til kilder og kontakter.

3.4. Vern om pressens kilder. Kildevernet er et grunnleggende prinsipp i et fritt samfunn og er en forutsetning for at pressen skal kunne fylle sin samfunnsoppgave og sikre tilgangen på vesentlig informasjon.

3.5. Oppgi ikke navn på kilde for opplysninger som er gitt i fortrolighet, hvis dette ikke er uttrykkelig avtalt med vedkommende.

3.6. Av hensyn til kildene og pressens uavhengighet skal upublisert materiale som hovedregel ikke utleveres til utenforstående.

3.7. Pressen har plikt til å gjengi meningsinnholdet i det som brukes av intervjuobjektets uttalelser. Direkte sitater skal gjengis presist.

3.8. Endring av avgitte uttalelser bør begrenses til korrigerende av faktiske feil. Ingen uten redaksjonell myndighet kan gripe inn i redigering og presentasjon av redaksjonelt materiale.

3.9. Opptre hensynsfullt i den journalistiske arbeidsprosessen. Vis særlig hensyn overfor personer som ikke kan ventes å være klar over virkningen av sine uttalelser. Misbruk ikke andres følelser, uvitenhet eller sviktende dømmekraft. Husk at mennesker i sjokk eller sorg er mer sårbare enn andre.

Kapittel 4: Publiseringsregler

4.1. Legg vekt på saklighet og omtanke i innhold og presentasjon.

4.3. Vis respekt for menneskers egenart og identitet, privatliv, rase, nasjonalitet og livssyn. Fremhev ikke personlige og private forhold når dette er saken uvedkommende.

4.4. Sørg for at overskrifter, henvisninger, ingresser og inn- og utannonseringer ikke går lenger enn det er dekning for i stoffet. Det er god presseskikk å oppgi kilden når opplysninger er hentet fra andre medier.

4.6. Ta hensyn til hvordan omtale av ulykker og kriminalsaker kan virke på ofre og pårørende. Identifiser ikke omkomne eller savnede personer uten at de nærmeste pårørende er underrettet. Vis hensyn overfor mennesker i sorg eller ubalanse.

4.8. Når barn omtales, er det god presseskikk å ta hensyn til hvilke konsekvenser medieomtalen kan få for barnet. Dette gjelder også når foresatte har gitt sitt samtykke til eksponering. Barns identitet skal som hovedregel ikke røpes i familietvister, barnevernsaker eller rettsaker.

4.9. Vær varsom ved omtale av selvmord og selvmordforsøk. Unngå omtale som ikke er nødvendig for å oppfylle allmenne informasjonsbehov. Unngå beskrivelse av metode eller andre forhold som kan bidra til å utløse flere selvmordshandlinger.

4.10. Vær varsom med bruk av bilder i annen sammenheng enn den opprinnelige.

4.11. Vern om det journalistiske fotografiets troverdighet. Bilder som brukes som dokumentasjon må ikke endres slik at de skaper et falskt inntrykk. Manipulerte bilder kan bare aksepteres som illustrasjon når det tydelig fremgår at det dreier seg om en montasje.

4.12. For bruk av bilder gjelder de samme aktsomhetskrav som for skriftlig og muntlig fremstilling.

4.13. Feilaktige opplysninger skal rettes og eventuelt beklages snarest mulig.

4.14. De som utsettes for sterke beskyldninger skal såvidt mulig ha adgang til samtidig imøtegåelse av faktiske opplysninger. Debatt, kritikk og nyhetsformidling må ikke hindres ved at parter ikke er villig til å uttale seg eller medvirke til debatt.

4.15. De som er blitt utsatt for angrep skal snarest mulig få adgang til tilsvarende, med mindre angrep og kritikk inngår som ledd i en løpende meningsutveksling. Ha som krav at tilsvaret er av rimelig omfang, holder seg til saken og har en anstendig form. Tilsvarende dersom den berørte part, uten saklig grunn, har avvist tilbud om samtidig imøtegåelse i samme spørsmål. Tilsvarende og debattinnlegg skal ikke utstyres med redaksjonell, polemisk replikk.

Les hele Vær varsom-plakaten på www.presse.no

Huskeliste for deg som møter media

1. Du velger selv om du ønsker å snakke med media eller ikke.
2. Du kan stille premisser for din deltakelse i media.
3. Tenk nøye gjennom hva du vil si.
4. Kom bare med uttalelser du også kan stå for i fremtiden når du har fått krisen mer på avstand.
5. Uttal deg bare om det du har ansvar for eller det du har opplevd.

Kontakt oss

Denne brosjyren er utarbeidet av Seksjon informasjon i Bergen kommune. Brosjyren er utarbeidet for å hjelpe mennesker som havner i en krise og har liten erfaring med å forholde seg til media.

Hvis du er rammet av en krise som omfatter mange, finner du ofte nyttig informasjon på kommunens nettsider:
www.bergen.kommune.no

Du kan også kontakte oss på følgende telefonnumre:

Bergen kommunes hovednummer:
05556

Beredskapstelefon (gjelder kun i krisesituasjoner):
55 56 52 80

